

RYDLO, Jozef M. *Kresťanská filozofia dejín. Katolík a história.*

Bratislava : Post Scriptum, 2021, 224 s. ISBN 978-80-8218-027-8.

Dejiny vypovedajú o udalostiach, ktoré sa niekde udiali. Historik ukazuje, kde a ako sa niečo stalo a niekedy aj komentuje, prečo k tomu došlo. Dejiny nemožno vykresliť neutrálne, stále sa vychádza z nejakej pozície, ktorou sa interpretujú. Nie je úplne nezmyselné tvrdiť, že dejiny píšu víťazi alebo v spoločnosti dominujúca ideológia. Z tohto dôvodu sa filozofi dejín rozchádzali v názoroch na to, či história ako veda skutočne existuje, či možno objektívne interpretovať zmysel historických udalostí. Či takýto zmysel nie je len otázkou náhody. Kresťanský politik, filozof a publicista Jozef M. Rydlo sa pokúša odpovedať v diele *Kresťanská filozofia dejín. Katolík a história*¹ aj na túto otázku. Druhou témou je poukázať, že nejde len o nejaký globálny zmysel dejín, ale aj o ich prepojenie so súčasnosťou. „Štúdium histórie pre nás... má význam, lebo v poznaní minulosti nachádzame to, čo nám pomáha objasniť našu prítomnosť, chápať a budovať našu identitu.“² Rydlovo dielo je dosť osamelý počin v slovenskom filozofickom prúde. Podľa všetkého aj z dôvodu, že časť filozofov podľahla zaliečaniu postmoderných sirén a ich nihilizmu. Iná skupina po štúdiu na anglo-amerických univerzitách podľahla krasorečneniu analytickej filozofie. Do tretice určitou reminiscenciou, v ktorej má filozofia dejín významné miesto, je klasický marxizmus (Ľuboš Blaha), na Slovensku skôr ako kuriozita. Rydlo začína svoj filozofický traktát z pohľadu starovekých filozofov a kresťanských autorov. Postupne sa dopracoval k moderným reflexiám, pri ktorých možno zo súčasného pohľadu vidieť tieto filozofické prístupy k histórii.

Jedna skupina filozofov vidí v histórii určitý zmysel. Patrí sem napr. Hegel, ktorý vysvetľoval históriu ako realizáciu božského. Modifikáciou Hegla bol marxizmus, ktorý videl a vidí v dejinách vývoj smerom k dokonalejšej spoločnosti.³ Motorom dejín v marxizme nie je Absolútne, ale slepé sily či nevyhnutnosť (prozreteľnosť). Problematickou sa tento materialistický prístup stal v totalitných systémoch na čele s ľuďmi, ako bol napr. Stalin, Hitler, Pol Pot ap., ktorí sa pod vplyvom tejto vízie vývoja dejín snažili ovplyvniť „zdokonaľovanie“ spoločnosti svojimi agresívnymi zásahmi, zanechajúc za sebou spúšť miliónov ľudských obetí.

Druhá skupina filozofov popiera, že by niečo také ako dejiny existovalo, tak napr. Schopenhauer ako odporca Hegla odmieta, že by história bola vedou, pretože veda sa zaoberá tým, čo je, zatiaľ čo história skúma to, čo bolo a už nie je, teda to, čo pominulo. Popiera, že by história bola kolektívna, je iba subjektívna. Beh dejín je len fikcia.⁴ V tejto skupine skeptikov sa vykryštalizovalo niekoľko teórií:

¹ RYDLO, Jozef M. *Kresťanská filozofia dejín. Katolík a história.* Bratislava : Post Scriptum, 2021.

² RYDLO, Jozef M. *Kresťanská filozofia dejín*, s. 70.

³ RYDLO, Jozef M. *Kresťanská filozofia dejín*, s. 87-94.

⁴ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa II.* Pelhřimov : Nová tiskárna, 1997, s. 322-328.

Teória kultúrnych okruhov (Spengler, Toynbee), podľa ktorej ide o nezávislé kultúrne okruhy, ktoré sa zoskupujú, rozkvitajú a zanikajú. Nemajú medzi sebou spojenie v nejakom spoločnom zmysle;

Teória organizovania dejín rozprávaním, pri ktorom sa historik snaží organizovať minulosť podľa vlastného „vkusu“;⁵

Skeptická teória postmoderny, podľa ktorej nemožno nájsť v histórii nejakú súvislú líniu. Postmoderna tak pravdepodobne zareagovala na totalitné systémy.⁶

Tretí pohľad na dejiny má svoje základy v hebrejskom myslení a pokračovanie v kresťanstve. Filozofi môžu mať oprávnené výhrady, či k tomuto poznaniu možno dôjsť len racionálnou reflexiou. Filozof Rydlo hneď v úvodných kapitolách definuje tento prístup. „Kresťanskú filozofiu (...) nemožno oddeliť od viery, a tak z určitého pohľadu je kresťanská filozofia filozofovaním vo viere, ale nemožno ju oddeliť od rozumu...“⁷ Kresťanský filozof filozofuje nad poznaním, ktoré dostal od Boha skrze Zjavenie. Vráťme sa k židovsko-kresťanskej vízii dejín. Hebreji vidia motor dejín v Bohu a jeho prísľuboch daných Židom. Zatiaľ čo sa grécke myslenie obracalo do minulosti, židovský vyvolený národ upieral pohľad do budúcnosti. Pohanovia vnímali božstvo v prírode, Židia v histórii. Práve Židia priniesli ideu dejín. Neustále sa obracali do budúcnosti, odkiaľ očakávali, že príde riešenie všetkých problémov. Prvýkrát nachádzame istý výklad dejín v Nabuchodonozorovom sne o soche z rozličných kovov v knihe Daniel 2.⁸ Idea dejín u židovského národa spočíva v tom, že v budúcnosti dôjde k nejakej udalosti, ktorou sa celé dejiny zavŕšia. Židia ostávajú stále jednou z pôsobiacich dejinných síl. Stačí si spomenúť na nositeľov Nobelovej ceny, významné osobnosti kultúrneho a politického života, ideológiu marxizmu, za ktorými stoja Hebreji. V priebehu dejín sa opakovali pogromy, ktoré chceli vymazať ich existenciu. Mnohé z nepriateľských národov, ale aj ideológií, ktoré sa pokúšali o ich genocídu, tu už nie sú. „Večný“ judaizmus ostáva. Ide o históriu, ktorú nemožno materialisticky vysvetliť.⁹ Judaizmus má však aj svoje limity. Prišiel síce s ideou slobody, avšak nepoznal ešte ideu individuálnej slobody, len slobodu kolektívnu. Iným limitom bolo, že nepoznal ideu nesmrteľnej duše.¹⁰ Do tretice odmietli Krista.

Autori rozlišujú, tam, kde to jazyk toho-ktorého národa dovoľuje, medzi históriou a dejinami. *História* je to, čo sa raz odohralo v priebehu ľudského vývoja. Je to fakt, ktorý patrí minulosti a nemá dopad ani pre jedinca, ani pre kolektívnu existenciu. *Dejiny* sú to, čo sa stalo, ale čo až podnes pôsobí a hýbe životom ľudí. V súvislosti so Zjavením sa hovorí o dejinách spásy.¹¹ Niektorí teológovia ďalej rozlišujú *osobitné dejiny spásy*,

⁵ Porov. LIESSMANN, Konrad – ZENATY, Gerhard. *O myšlení. Úvod do filozofie*. Praha : Votobia, 1994, s. 113-124; SCHUBERT, Kurt. *Bible a dějiny*. Svitavy : Trinitas, 2000, s. 11-16.

⁶ Porov. LYOTARD, Jean-François. Postmoderno vysvětlované dětem. In LYOTARD, Jean-François. *O postmodernismu*. Praha : Filosofický ústav AV ČR, 1993, s. 33-43.

⁷ RYDLO, Jozef M. *Kresťanská filozofia dejín*, s. 61-62.

⁸ Porov. RATZINGER, Joseph. *Európa. Jej základy v súčasnosti a v budúcnosti*. Trnava : SSV, 2005, s. 52-57.

⁹ Porov. BERĎAJEV, Nikolaj. *Smysl dejin*. Praha : OIKOYMENH, 1995, s. 30.

¹⁰ Porov. BERĎAJEV, Nikolaj. *Smysl dejin*, s. 73-75.

¹¹ SCHMAUS, Michael. *Božie Zjavenie*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1986, s. 249.

ktoré sa začínajú Abramom (*Gn 12* atď.) a vrcholia Kristom a sú *riadnou cestou spásy*, ktorú chce Boh. Popri nich ako *mimoriadna cesta k spásy*, ktorú Boh umožňuje, sú *všeobecné dejiny spásy*. Všeobecné a osobitné dejiny spásy splynú vo chvíli nového príchodu Krista.¹² Ak by sme mali použiť obraz, na čele osobitných dejín spásy by stál nomád Abram a v korábe všeobecných dejín spásy Noe, ktorý ako človek, zachrániac sa po potope, uzavrel s Bohom zmluvu v mene celého ľudstva.¹³ Prvých jedenásť kapitol Genezis sú všeobecné dejiny spásy. Povoláním Abrama začínajú osobitné dejiny spásy, ktoré majú tri hlavné udalosti:

Abrahám, ktorý okolo 1800 pr. Kr. dostáva zjavenie o existencii najvyššieho súcna. Druhou udalosťou bolo zjavenie na hore Sinaj, ktoré mal *Mojžiš* okolo roku 1250 pr. Kr. v zjavení, že Boh darúva existenciu a dáva pokyny, ako žiť podľa jeho vôle, aby človek dosiahol nekončiace dobro v spásy. V tretej udalosti sa samo najvyššie súcno predstaví v človekovi Ježišovi z Nazaretu.¹⁴ Vtelený Boží Syn ukázal, že finalita dejín nekončí v horore prázdnoty, ale v spojení s Bohom. Vtelenie raz a navždy prezentovalo drámu zla a ukázalo rozdiel medzi dobrom a zlom.¹⁵ Práve Kristus priniesol ideu vnútornej, individuálnej slobody človeka. Všetky náboženstvá a kultúry (Starý zákon, proroci, pohanstvo, grécka filozofia, východné náboženstvá a antická kultúra) boli cestami a celosvetová príprava pre zjavenie sa Krista Logosu v tele.¹⁶ Vtelená druhá božská osoba je absolútnym stredom dejín a niečím absolútne novým. „V kresťanstve je absolútne nové a originálne iba jedno, sám Kristus. Nikdy predtým do sveta nikto podobný neprišiel a ani nikdy nepríde. Kristus je jedinečný a neopakovateľný bod, v ktorom sa zjednocuje božské s ľudským... Ľudský vzťah k Bohu sa stáva intímny jedine skrze Krista... Iba jedinýkrát v dejinách bola daná možnosť uvidieť Boha v ľudskej podobe.“¹⁷ Dejiny však nemajú len univerzálny zmysel a smerovanie, ale sú aj dôležitým časopriestorom pre človeka, ako zrealizoval vo svojom živote, osobných dejinách to, k čomu je povoláný.

Rydlo tvrdí, že Druhý vatikánsky koncil urobil kompromis, keď sa ohľadom dejín priblížil viac k ich profánnemu chápaniu.¹⁸ Nie je to celkom presné, cirkevný dokument *Gaudium et spes* 45 a kresťansky orientovaní myslitelia a teológovia neprestali vidieť zmysel sveta a stred dejín v Kristovi. Možno však súhlasiť s Rydlom, že sa takmer úplne opustil zjavením daný scenár nadprirodzeného záveru dejín, príchod Krista ako sudcu a tým aj apokalyptická stránka tejto udalosti. Nie je politicky korektné hovoriť o súžení, o ukončení dejín znenazdajky, o neporiadkoch vo svete vo svetle apokalyptiky, útokoch na cirkev.¹⁹ Klasické chápanie dejín udržovalo v duši kresťana adventnú bdelosť,

¹² SCHMAUS, Michael. *Božie Zjavenie*, s. 255-257, 301.

¹³ Gn 9, 8-17.

¹⁴ MILET, Jean. *Poznaním k viere*. Kostoní Vydří : Karmelitánske nakladateľství, 1997, s. 111-112.

¹⁵ BERĎAJEV, Nikolaj. *Filosofie svobody. Původ zla a smysl dějin*. Praha : Votobia, 2000, s. 44; BERĎAJEV, Nikolaj. *Smysl dejin*, s. 33, 68-70; RYDLO, Jozef M. *Kresťanská filozofia dejín*, s. 123; VON BALTHASAR, Hans Urs. *Teologia della storia. Abbozzo*. Brescia : Morcelliana, 1969, s. 51-52.

¹⁶ BERĎAJEV, Nikolaj. *Filosofie svobody*, s. 37, 48.

¹⁷ BERĎAJEV, Nikolaj. *Filosofie svobody*, s. 45.

¹⁸ RYDLO, Jozef M. *Kresťanská filozofia dejín*, s. 120.

¹⁹ RYDLO, Jozef M. *Kresťanská filozofia dejín*, s. 123.

očakávanie príchodu Krista a tým aj nostalgiu po Božom kráľovstve, ktoré mešká. Dnes to starokresťanské Maranathá nevyslovujeme ani v duchu, pričom príchodom Krista príde svet, po ktorom túžime a o ktorom sv. Pavol napísal: „Ani oko nevidelo, ani ucho nepočulo, ani do ľudského srdca nevystúpilo, čo Boh pripravil tým, ktorí ho milujú.“²⁰ Záver Rydlovho diela o návrate k autentickému kresťanskému chápaniu ostáva silným posolstvom a výzvou pre kresťanskú filozofiu a teológiu dejín.

Róbert Sarka

²⁰ 1 Kor 2, 9.